

مرکز ملی باوردهای علمی و فناوری

سازمان بنادر و دریانوردی به عنوان تنها مرجع حاکمیتی کشور در امور بندری، دریایی و کشتی‌رانی بازرگانی به منظور ایفای نقش مرجعیت دانشی خود و در راستای تحقق راهبردهای کلان نقشه جامع علمی کشور مبنی بر "حمایت از توسعه شبکه‌های تحقیقاتی و تسهیل انتقال و انتشار دانش و سامان‌دهی علمی" از طریق "استانداردسازی و اصلاح فرایندهای تولید، ثبت، داوری و سنجش و ایجاد بانک‌های اطلاعاتی یکپارچه برای نشریات، اختراعات و اکتشافات پژوهشگران"، اقدام به ارایه این اثر در سایت SID می‌نماید.

سازمان بنادر و دریانوردی

بررسی راهبردهای مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی بندر انزلی بر اساس تحلیل SWOT

محمد رضا شامی^{۱*}، رضا احمدیان^۲

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۵

*نویسنده مسئول

تاریخ دریافت: ۹۴/۹/۱۳

© نشریه صنعت حمل و نقل دریایی ۱۳۹۵، تمامی حقوق این اثر متعلق به نشریه صنعت حمل و نقل دریایی است.

چکیده

با توجه به موقعیت جغرافیایی ایران، نوار ساحلی نسبتاً طولانی کشورمان را در شمال و جنوب احاطه کرده است و این خود دلیلی بر گوناگونی شرایط جغرافیایی و زیست‌محیطی سواحل این کشور است که بالطبع بر شیوه مدیریت یکپارچه این مناطق بی‌تأثیر نخواهند بود. به دلیل شرایط خاص محیطی و اتفاقات مختلف که در این شهرستان کاملاً ساحلی حاکم است، سواحل شهرستان انزلی از ویژگی‌های خاصی برخوردار است. در این مقاله سعی شد تا با شناخت خصوصیات سواحل انزلی و با به‌کارگیری روش SWOT، پس از تعیین نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت، اولویت راهبردهای لازم جهت برقراری مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در این شهرستان تعیین شود. نتایج نشان می‌دهد این شهرستان از نقاط قوت و فرصت بسیاری جهت توسعه اقتصادی برخوردار است؛ اما در عین حال به دلیل دارا بودن شرایط منحصربه‌فرد و حساس زیست‌محیطی، طراحی یک برنامه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در این شهرستان با وضعیت پیچیده‌ای مواجه خواهد شد. خروجی روش SWOT اولویت استفاده از راهبردهای تهاجمی و رقابتی را برای رسیدن به اهداف ICZM مشخص کرد. لذا می‌توان با استفاده از نقاط قوت و همچنین فرصت‌ها، نقاط ضعف را به حداقل کاهش داد و همچنین موارد تهدیدکننده را برطرف کرد.

واژه‌های کلیدی: ICZM، روش SWOT، شهرستان انزلی، برنامه‌ریزی استراتژیک

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی منطقه‌ای Mreza.Shami@Gmail.Com

۲. استادیار دانشکده شهرسازی و معماری دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز Rahmadian2001@Yahoo.Com

۱- مقدمه

۱-۱- بیان مسئله

بشر از دیرباز به دلیل برخورداری از منابع خشکی و دریایی به طور همزمان به مناطق ساحلی و به وجود آمدن یک اقتصاد فعال در این مناطق، علاقه‌مند بوده است. تقریباً بیش از نیمی از مردم دنیا در این مناطق ساکن‌اند و تا سال ۲۰۲۵ میلادی این میزان به ۷۵٪ خواهد رسید (Thiaw, 2011). خطوط ساحلی دنیا به طول ۴۴۰ هزار کیلومتر یکی از پویاترین محیط‌های طبیعی و یکی از مهم‌ترین زمینه‌های اعمال متقابل فعالیت انسان و فرآیندهای طبیعی است (چوبینه، ۱۳۸۳). مشکلات فزاینده مناطق حساس ساحلی در سرتاسر جهان در چند دهه گذشته توجه سازمان‌های بین‌المللی را به نابسامانی اوضاع این مناطق بارزتر معطوف نموده است. این توجه در سال‌های پایانی قرن گذشته منجر به توصیه برقراری یک نظام مدیریت فرابخشی و همه‌جانبه‌نگر تحت عنوان مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (Integrated Coastal Zone Management) گردید. (پاک، ۱۳۸۴) موضوعات مهم مطرح در مدیریت منطقه ساحلی ممکن است در کشورهای مختلف بسته به وضعیت طبیعی و روند توسعه در سواحل آنها تا حدودی متفاوت باشد، ولی دغدغه اصلی که در اکثر کشورها مورد توجه قرار می‌گیرد، شامل رشد جمعیت و مهاجرت مردم روستاها به شهرهای ساحلی، تبدیل روستاها به شهرها، کاربری‌های ناهماهنگ و نامناسب ساحلی، بهره‌برداری بیش از حد منابع ساحلی به‌ویژه صید ماهی، بهره‌برداری از جنگل، استخراج نفت و گاز، معدن‌کاری، توسعه زیرساخت‌ها و بنادر، ریزش آلاینده‌های صنعتی و خانگی است (برآیند مطالعات ICZM کشور، ۱۳۸۸).

۱-۲- ضرورت انجام پژوهش

سه رویکرد حفاظتی، توسعه‌ای و مدیریتی در طرح‌های ICZM بیانگر لزوم مطالعات گسترده مناطق ساحلی است. حرکت در راستای حفاظت از سواحل بی‌شک تأثیر بسیاری بر روند توسعه و بهبود زندگی مردم خواهد گذاشت و این مسئله چالش بسیاری برای بخش دولتی و خصوصی ایجاد خواهد کرد. شهرستان ساحلی انزلی به دلیل شرایط خاص خود چه از لحاظ موقعیت جغرافیایی، شرایط زیست‌محیطی و فعالیت‌های انسانی دارای روابطی پیچیده است. به نظر می‌رسد موقعیت مناسب جهت توسعه هرچه بیشتر این شهرستان از یک‌طرف و شرایط خاص زیست‌محیطی از طرف دیگر، طراحی یک برنامه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در این شهرستان را تا حدی مشکل می‌سازد.

۱-۳- پیشینه پژوهش

در زمینه بررسی مطالعات صورت گرفته درباره مدیریت سواحل به چند مورد زیر اشاره می‌گردد. هرکدام از این پژوهش‌ها به موضوعات مختلفی پرداخته و از روش‌های مختلفی استفاده کرده‌اند.

سید امیر ناصر هراتی (۱۳۸۷) و همکارانش در مقاله‌ای با عنوان "به‌کارگیری آنالیز SWOT در مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (نمونه موردی سه استان شمالی کشور)" با شناخت سه استان شمالی کشور و بررسی مدیریت کنونی پسماند و وضعیت موجود و همچنین تجزیه و تحلیل آن، ابتدا با توجه به مدیریت سواحل و جایگاه مدیریت پسماند در مبحث فوق به کمک سیستم‌های حمایتی از تصمیم‌گیری

(DSS) سناریوی برتر در خصوص مدیریت پسماند شناسایی نمودند؛ سپس با کمک روش SWOT راهبردهای مدیریت پسماند در مدیریت سواحل استانهای شمالی تعیین گردید. مواردی همچون مکان‌یابی دفن زباله‌ها بر اساس تراکم جمعیتی، استفاده از سیستم‌های پیشرفته برای امحاء و تبدیل زباله به کود، آموزش عمومی و ... در غالب چندین راهبرد بیان شده است.

در مقاله دیگر با عنوان "برنامه‌ریزی راهبردی توسعه حفاظت محیط‌زیست در مناطق حفاظت‌شده دریایی" (مطالعه موردی منطقه حفاظت‌شده مند - استان بوشهر) نوشته امین پاداش (۱۳۸۹)، نویسندگان در پی آن بودند تا با استفاده از برنامه‌ریزی و مدیریت راهبردی، شیوه مدیریتی نوینی برای حفاظت از محیط‌زیست مناطق دریایی حفاظت‌شده استان بوشهر ارائه دهند. در نخستین قدم به تعیین زون‌های منطقه حفاظت‌شده به روش ارزیابی چندمعیاره پرداخته شد. به‌منظور تعیین راهبردها از خروجی ماتریس SWOT بر اساس اولویت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی منطقه بارگذاری هر یک از گزینه‌های توسعه، انجام شد و در پایان راهبرد سوم، یعنی «راهبرد استفاده از رویکردهای حفاظتی همگام با معیارهای بین‌المللی به پشتوانه قوی اجرایی دولتی - ملی» با کسب بالاترین امتیاز ۶/۰۵ به‌عنوان اولین اولویت، برنامه‌ریزی راهبردی برای این منطقه حاصل شد.

سید حسن افسانه حاجی و همکارانش (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی پیامدهای زیست‌محیطی - اقتصادی - اجتماعی توسعه گردشگری ساحلی مطالعه موردی: سواحل تنکابن" به یکی از جنبه‌های توسعه سواحل یعنی گردشگری پرداخته و اثرات آن را از ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی بررسی کرده‌اند. در این پژوهش با انتخاب جامعه آماری شامل ۱۱۰۰ خانوار ساکن در سواحل و از طریق فرمول کوکران ۷۱۰ نفر از ساکنین به‌عنوان نمونه آماری تعیین گردیدند (به‌وسیله نمونه‌گیری تصادفی) داده‌های موردنیاز از طریق پرسشنامه گردآوری شد. نتایج نشان داد که بین توسعه گردشگری و پیامدهای زیست‌محیطی - اقتصادی - اجتماعی گردشگری رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در این مقاله سعی شده تا یک بررسی همه‌جانبه‌ای از محیط ساحلی شهرستان انزلی انجام گیرد. همچنین روش به‌کار برده شده علاوه بر شناساندن ویژگی‌های سواحل این شهرستان در یک دسته‌بندی مشخص، نهایتاً منجر به راهبردهای مشخص در راستای ICZM شده است.

۱-۴- مبانی نظری تحقیق

در این قسمت، مفاهیم گوناگونی در حوزه ICZM مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به این نکته که مفهوم ICZM، یکی از مباحث کلیدی این مقاله به‌شمار می‌آید، لذا نخست به این موضوع پرداخته شد و پس از تعریف آن از دیدگاه‌های گوناگون و بیان مشکلات عمده سواحل کشورمان، به رویکردهای برنامه‌ریزی در ایران با توجه به این مقوله اشاره شد و در ادامه مطالبی در خصوص معرفی روش SWOT به‌عنوان روش انجام پژوهش بیان گردید.

۱-۴-۱- مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی

منطقه ساحلی جایی است که زمین با دریا تلاقی می‌کند و آب شور و شیرین مخلوط می‌شود. بنابراین، این نقاط یکی از نقاطی هستند که

مشکل بالا آمدن آب دریا مواجه‌اند. همچنین افزایش ناموزون جمعیت در مناطق ساحلی از دیگر مسائل مطرح است. آلودگی محیط‌زیست در سواحل ناشی از ساخت‌وساز و توسعه کالبدی بی‌رویه به خصوص در سواحل شمالی و توسعه میدان‌های نفتی در سواحل جنوبی، یکی از مهم‌ترین مشکلات است. در نهایت مشکلات امنیتی و انتظامی بخشی از مسائل سواحل را شامل می‌شود که پیچیدگی خاص خود را دارد (فصلنامه مهندس مشاور، ۱۳۸۷).

مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی ایران بر پایه الزامات ملی و منطقه‌ای کشور فرآیندی تکاملی، پویا و یکپارچه است. حفاظت و توسعه مناطق ساحلی کشور با برنامه مدیریت یکپارچه سواحل کشور (IRICZM)، سه رویکرد اساسی را شامل می‌شود که در تولید برنامه یکپارچه بهره‌برداري از سواحل توجه به آن الزام‌آور است. این سه رویکرد عبارت‌اند از:

(۱) رویکرد حفاظت محور: صیانت از محیط‌زیست مناطق ساحلی و توجه به اصل بهره‌برداري پایدار از منابع،

(۲) رویکرد توسعه محور: توجه به مقوله رشد اقتصادی - اجتماعی مناطق ساحلی کشور،

(۳) رویکرد مدیریتی: تأکید بر همکاری مستمر و تعاملی بخش‌های بهره‌بردار و ناظر از سواحل کشور (برآیند مطالعات ICZM کشور، ۱۳۸۸).

۱-۴-۳- اهداف و راهبردهای ساماندهی و مدیریت سواحل کشور

در متن سند ملی ساماندهی سواحل کشور که توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در سال ۱۳۸۳ تهیه شد، هدفها و راهبردهای ساماندهی بیان گردید.

۲- روش پژوهش

روش گردآوری اطلاعات در این مقاله مبتنی بر مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و میدانی است. با پذیرش این موضوع که مقاله یک تحقیق

تغییر در آنها دارای الگوی دینامیکی است (SEACAM, 2002). تعاریف متفاوتی از سوی صاحب‌نظران و سازمان‌های بین‌المللی درباره ICZM ارائه شده است که هرکدام بر نکات مختلفی در باب مدیریت سواحل تأکید دارند. کمسیون اروپا، ICZM را فرآیندی پیوسته جهت حفظ و ارتقای مناطق ساحلی و تنوع زیستی و مدیریت کارآمد جهت تعیین بهترین کاربری تعریف می‌کند (European Commission, 1999). بانک جهانی نیز این شیوه مدیریت سواحل را فرآیندی حکومتی با چارچوب قانونی می‌داند و بر انطباق اهداف توسعه این مناطق با اهداف توسعه زیست‌محیطی تأکید دارد (World Bank, 2002). ویژگی اصلی یک برنامه ICZM از دیدگاه سازمان همکاری توسعه اقتصادی، فرآیندی جهت استفاده از منابع ساحلی و رفع تعارضات ذینفعان است (OECD, 1993). برنامه محیط‌زیست سازمان ملل متحد نیز یک برنامه ICZM را فرآیندی برای مدیریت منابع در راستای توسعه پایدار بیان کرده و توافقی بودن و انعطاف‌پذیری این نوع برنامه را از خصوصیات اصلی آن برمی‌شمرد (UNEP, 1993). سورنسون از متخصصین رویکرد مدیریت سواحل، معتقد است که یک برنامه ICZM باید پویایی خود را حفظ کرده و در راستای هماهنگ کردن بخش‌های بهره‌بردار از منابع ساحلی قدم بردارد (Sorenson, 1993).

پذیرش مدیریت یکپارچه مناطق ساحل در «اجلاس زمین» ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو از سوی کشورهای ساحلی، بازتابی از وضعیت شکننده‌ای است که بر این نوارهای حیاتی کره زمین حاکم است. چنان‌که شمار کشورهای ساحلی که تا سال ۲۰۰۲ ICZM را در دستور کارشان قرار دادند به ۱۴۵ کشور رسید (IOC, 2002).

۱-۴-۲- مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در ایران

طولانی و پهناور بودن نوار ساحلی ایران و همچنین قرارگیری در موقعیت‌های جغرافیایی گوناگون، از دلایلی است که مشکلات بسیاری را گریبان‌گیر این نواحی کرده است. به‌طور مثال سواحل شمالی کشور با

جدول (۱): اهداف و راهبردهای مدیریت سواحل کشور

اهداف	راهبردها
- استفاده از دریا به‌عنوان دروازه‌های ارتباط و تعامل با سایر کشورها،	- برقراری مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی
در راستای توسعه همه‌جانبه کشور و برون‌گرایی اقتصادی	- ایجاد هماهنگی و همسویی در جهت ارتقاء یا حفظ کارایی دستگاه‌های گوناگون
- ایجاد زمینه برای بهره‌برداري‌های مناسب و پایدار از ظرفیت‌های ساحلی	- تأمین دسترسی همگانی به دریا
- ایجاد زمینه برای توسعه پایدار اقتصادی-اجتماعی مناطق ساحلی	- توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازگار با ظرفیت‌های زیست‌محیطی مناطق ساحلی
- کاهش تضادها در قوانین و فعالیت‌های بخش دولتی، خصوصی و تعاونی	- ایجاد زمینه‌ی مشارکت همگانی در ساماندهی مناطق ساحلی
- ساماندهی جوامع انسانی و تأسیسات در مناطق ساحلی	- حفظ و احیای زیست‌بوم‌های ساحلی و دریایی
- حفاظت از محیط‌زیست مناطق ساحلی	- جلوگیری از تخریب و آلودگی محیط‌زیست مناطق ساحلی
- حفظ ایمنی جوامع انسانی و تأسیسات مناطق ساحلی در مقابل مخاطرات محیطی و جلوگیری از تخریب نوار ساحلی	- ارتقاء ظرفیت‌های مقابله با مخاطرات محیطی در مناطق ساحلی
	- ارتقاء نقش مؤثر کشور در همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بر اساس منافع ملی
	- فرهنگ‌سازی استفاده مناسب از سواحل و دریا
	- استقرار نظام یکپارچه اطلاعات در مناطق ساحلی

ضرایب را با هم جمع می‌کنیم تا ضریب نهایی بخش‌های چهارگانه به دست آید. این ضرایب به ما نشان می‌دهد که در راهبردها و عوامل ما، کدام عامل اهمیت بیشتری داشته و می‌تواند در توسعه و پیشبرد اهداف مؤثر باشد. ضرایب بالا ما را به سمت تقویت و توسعه آن عامل رهنمون می‌سازد. ضمن اینکه ضریب نهایی هر بخش به ما می‌فهماند که کدام بخش از عوامل درونی و بیرونی می‌تواند کارایی بیشتری داشته باشد و اینکه راهبردها باید به کدام سمت‌وسو هدایت‌شده و کدام استراتژی‌ها به کار گرفته شود.

به‌عنوان نتیجه، دو شاخص به‌عنوان ضریب اولیه و ضریب نهایی مشخص گردیدند. اولین ضریب بیانگر میزان اثرگذاری هریک از عوامل ذکرشده را تعیین می‌کند و ضریب نهایی مشخص می‌کند که کدام دسته از استراتژی‌ها تأثیر بیشتری در دستیابی به اهداف تعیین‌شده دارند.

۲-۱- شناسایی و بررسی شهرستان انزلی

بندر انزلی در طول جغرافیایی $49^{\circ} 24' E$ و عرض جغرافیایی $37^{\circ} 27' N$ واقع شده است و ارتفاع آن ۲۶ متر پایین‌تر از سطح دریا است. بندرانزلی از شمال به دریای خزر از جنوب به شهرستان صومعه سرا از شرق به شهرستان رشت و از غرب به شهرستان رضوانشهر متصل می‌باشد. شهرستان بندرانزلی در ناحیه‌ای کاملاً جلگه‌ای به‌صورت طولی و در ساحل دریای خزر واقع شده و دارای آب‌وهوای معتدل مرطوب است. بخشی از محیط زیست طبیعی این شهرستان را دریا (۴۰ کیلومتر نوار ساحلی) و بخش مهم دیگر را اکوسیستم ارزشمند تالاب انزلی تشکیل می‌دهد (نقشه ۱).

نقشه (۱): موقعیت شهرستان انزلی، (نقشه تقسیمات کشوری سازمان نقشه‌برداری ایران، ۱۳۹۰)

بیان ویژگی‌های یک شهرستان از ابعاد گوناگون و به‌صورت همه‌جانبه در راستای معرفی آن منطقه از دید معیارهای مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی نیازمند شرح مفصلی است، لذا در جدول (۲) به‌صورت خلاصه این معرفی صورت گرفته است.

۳- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۳-۱- شناسایی و تعیین عوامل تشکیل‌دهنده جدول SWOT

بامطالعه شهرستان انزلی در ابعاد گوناگون، نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت‌های این شهرستان در چهار گروه صنعت، کشاورزی و شیلات، خدمات (بازرگانی و توریسم) و زیست‌محیطی با توجه به موضوعات ICZM مشخص شدند. جدول (۳) تا (۶) ضرایب تعیین‌شده برای عوامل و همچنین رتبه‌ها از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران در این زمینه تعیین شده‌اند.

کیفی است و لذا بر توصیف‌های روایتی و تشریحی استوار است. یکی از بهترین مدل‌ها که هم‌زمان امکانات و محدودیت‌های یک نظام را در یک محیط واقعی شناسایی می‌کند، مدل SWOT است. در این مدل که یک ابزار استراتژیک محسوب می‌شود، ابتدا عوامل موجود و مؤثر در موضوع برنامه‌ریزی به عوامل محیط درونی شامل نقاط قوت و نقاط ضعف و عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها و تهدیدها تقسیم می‌شود. رایج‌ترین کاربرد این مدل فراهم آوردن یک چارچوب منطقی برای هدایت نظام‌مند بحث‌های سیستم، ارائه راهبردهای مختلف و در نهایت انتخاب بهترین راهبرد عمل است. منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد سیستم اثربخش، باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل کاهش دهد. در این راستا نقاط قوت موردحمایت قرار می‌گیرند، نقاط ضعف اصلاح یا متوقف، فرصت‌ها در اولویت قرار داده و یا بهینه‌شده و تهدیدها به حداقل کاهش می‌یابند (حکمت‌نیا، ۱۳۸۵).

در این مقاله، از طریق بررسی و مطالعه منابعی چون طرح‌های توسعه مصوب شهرستان انزلی، سالنامه آماری، گزارش برآیند طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور و همچنین گزارش سازمان‌های مربوطه، طبق اهداف و راهبردهای ساماندهی سواحل کشور، نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت شناسایی گردید. از آنجاکه مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی موضوعات گسترده‌ای همچون حفاظت از محیط‌زیست تا مباحث مربوط به توسعه و ارتقای زندگی ساحل‌نشینان را در برمی‌گیرد، لذا عوامل درونی و بیرونی در چهار دسته صنعت، کشاورزی و شیلات، خدمات (بازرگانی و توریسم) و زیست‌محیطی با توجه به خصوصیات و ویژگی‌های شهرستان انزلی دسته‌بندی شده‌اند. شناسایی و اولویت‌بندی این موارد می‌تواند در پیشبرد اهداف ICZM در شهرستان انزلی با توجه به سه رویکرد مدیریت یکپارچه سواحل مؤثر باشد. جهت اولویت‌بندی و تعیین میزان اثرگذاری عوامل، نظرات متخصصین و اساتید (تعداد ۱۰ نفر) در این مبحث با استفاده از طیف لیکرت طبقه‌بندی شد و در ادامه ضریب اولیه به دست آمد. به‌عنوان مثال در مورد وجود شهرک‌های صنعتی و تأثیر آن در توسعه شهرستان، تمامی پرسش‌شوندگان تأثیر آن را خیلی زیاد دانسته، بنابراین امتیاز ۵۰ برای آن منظور شد (خیلی زیاد = ۵، زیاد = ۴، متوسط = ۳، کم = ۲ و خیلی کم = ۱).

در مرحله بعدی باید درصد یا میانگین وزنی هر عامل را نسبت به کل به دست آوریم. برای این کار درصدگیری می‌کنیم. هر عامل را در ۱۰۰ ضرب و بر مجموع ضرایب تقسیم می‌کنیم. این عدد بیانگر ضریب ثانوی است. مرحله سوم، تعیین رتبه برای هر یک از عوامل یادشده است. تعیین رتبه برای مشخص کردن میزان اثربخشی راهبردهای کنونی در نشان دادن واکنش نسبت به عوامل است. رتبه‌ها از ۱ تا ۴ می‌باشد. رتبه ۴ نشان از واکنش خیلی سریع بود و به سمت عدد ۱ از شدت واکنش و اثربخشی کاسته می‌شود. برای تعیین رتبه، الزامی به پر کردن پرسشنامه نیست هرچند که طرح آن می‌تواند به نتیجه‌گیری بهتر کمک کند ولی خود محقق نیز می‌تواند در امر رتبه‌بندی صاحب‌نظر باشد.

پس از تعیین رتبه، ضریب نهایی هر یک از عوامل را مشخص می‌کنیم. کافی است ارزش هر رتبه‌ای که به هر عامل اختصاص داده شده است (از ۱ تا ۴) را در ضریب ثانویه ضرب کنیم. ضرایب نهایی نباید بیشتر از ۴ و کمتر از ۱ باشد. پس از محاسبه ضریب نهایی هر عامل،

جدول (۲): ویژگی‌های شهرستان انزلی در ابعاد گوناگون

ابعاد	ویژگی‌ها	منابع
محیط‌زیست طبیعی انزلی	- خلیج انزلی: طبیعی‌ترین لنگرگاه ایران در دریای خزر، به طول ۳۵ و عرض ۱۲ کیلومتر - شامل ۳ منطقه حفاظت‌شده مرداب انزلی، منطقه حفاظت‌شده سیاه کشیم و پناهگاه حیات‌وحش سرخانگل، پناهگاه انواع پرندگان بومی و مهاجر، گونه‌های گیاهی و جانوری	(کریمی خانیکی، ۱۳۸۳)
مخاطرات طبیعی	- بالا آمدن آب دریا - سیل - زلزله - روان‌گرایی	(طرح ناحیه‌ای گیلان مرکز، ۱۳۸۹)
بازرگانی	- تخصیص ۹٪ از حجم کل واردات دریایی کشور - قرارگیری در کریدور بین‌المللی نوستراک - استقرار منطقه آزاد انزلی	(فرصت‌های سرمایه‌گذاری منطقه آزاد انزلی، ۱۳۸۹)
حمل‌ونقل	- بندر انزلی به‌عنوان بزرگ‌ترین بندر شمال کشور - قرارگیری در کریدور شمال-جنوب نوستراک - آزادراه قزوین-رشت-انزلی	(ضرغام و حاجی محمدامینی، ۱۳۸۹)
اقتصادی گردشگری	- جاذبه‌های توریستی بسیار (سواحل دریای خزر، تالاب انزلی و...) - بازدید سالانه ۲/۵ تا ۳ میلیون گردشگر - اشتغال ۲۵۲۰ نفر در بخش گردشگری	(سالنامه آماری سال ۹۰ استان گیلان)
صنعت	- وجود دو شهرک صنعتی (مستقر در منطقه آزاد و شهرستان صومعه‌سرا در مجاورت انزلی) - اشتغال ۴۱۳۹ نفر در بخش صنعت (تولید)	(طرح ناحیه‌ای گیلان مرکز، ۱۳۸۹)
شیلات	- بندر انزلی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بنادر صیادی کشور - برخورداری از آب کافی، زمین مرغوب (رسوبی)	
کشاورزی	- دمای هوای مساعد - اشتغال ۳۹۲۷ نفر در دو بخش کشاورزی و شیلات	
اجتماعی و فرهنگی	- توزیع موزون جمعیت به‌واسطه پیوستگی ویژگی‌های اقلیمی و جغرافیایی (در سواحل شمالی) - پیشرفت شهرنشینی در دو قرن گذشته به‌واسطه ارتباط با امپراطوری روسیه - شبکه شهری خطی (از آستارا تا انزلی) و منظومه‌ای از انزلی تا رامسر - فاصله کم شهرها از هم - ۱۳۸۰۰۴ نفر جمعیت کل	(سالنامه آماری سال ۹۰ استان گیلان) (طرح ناحیه‌ای گیلان مرکز، ۱۳۸۹)

جدول (۳): نقاط قوت (s) شهرستان انزلی

ضریب نهایی	رتبه	ضریب اولیه		
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₁ : وجود دو شهرک صنعتی	صنعت
۰/۱۵	۳	۴۸	S ₂ : بندر انزلی جهت ترانزیت کالا	
۰/۰۸	۲	۴۰	S ₃ : نزدیکی به پایتخت کشور	
۰/۱۶	۳	۵۰	S ₄ : خط انتقال فرآورده نفتی و نیرو	
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₅ : زمینهای حاصلخیز فراوان در منطقه	کشاورزی و شیلات
۰/۲۱	۴	۴۸	S ₆ : آبوهوای مساعد	
۰/۱۶	۳	۵۰	S ₇ : امکانات حمل و نقل مناسب جهت صدور محصولات	
۰/۱۴	۳	۴۵	S ₈ : بازارهای محلی در شهرها و روستاها	
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₉ : بندر انزلی به عنوان بزرگترین بندر ایران در سواحل شمالی	خدمات (بازرگانی و توریسم)
۰/۱۱	۲	۵۰	S ₁₀ : فرودگاه بین المللی رشت	
۰/۱۴	۳	۴۵	S ₁₁ : آزادراه قزوین-رشت-انزلی	
۰/۱۵	۳	۴۸	S ₁₂ : منطقی آزاد انزلی	
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₁₃ : قطبهای توریستی فراوان و متنوع از جمله تالاب و سواحل شنی انزلی	
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₁₄ : تالاب بین المللی انزلی و منطقه حفاظت شده سیاه کشیم و پارک حیات وحش سرخانکل	زیست محیطی
۰/۲۲	۴	۵۰	S ₁₅ : دریای خزر	
۰/۱۵	۳	۴۸	S ₁₆ : تنوع بالای جانوری و گیاهی منطقه	
۰/۱۵	۳	۴۸	S ₁₇ : جنگلهای فتاتو در نزدیکی منطقه آزاد	
۰/۱۸	۴	۴۳	S ₁₈ : ساحل شنی شهرستان انزلی	
۰/۱۴	۳	۴۵	S ₁₉ : پوشش گیاهی شهرستان انزلی	
۲/۷۸		۹۰۸	جمع	

جدول (۴): نقاط ضعف (w) شهرستان انزلی

ضریب نهایی	رتبه	ضریب اولیه		
۰/۲۱	۳	۴۲	W ₁ : محدودیت در استقرار و نوع صنایع به دلیل شرایط خاص زیست محیطی	صنعت
۰/۲۲	۳	۴۵	W ₂ : نبود راه آهن در منطقه	
۰/۳۳	۴	۵۰	W ₃ : کمبود مکان مناسب جهت دفع مواد زائد	
۰/۱۲	۲	۲۸	W ₄ : نبود نیروی کار متخصص کافی در این زمینه	کشاورزی و شیلات
۰/۲۲	۳	۴۵	W ₅ : کمبود مراکز علمی در زمینه کشاورزی و شیلات با توجه به قابلیت میزان بهره گیری	
۰/۲۱	۳	۴۳	W ₆ : نبود امکانات بروز در صنایع تبدیلی	
۰/۲۵	۳	۵۰	W ₇ : فرسودگی ناوگان ماهیگیری و شیوههای صید	
۰/۳۳	۴	۵۰	W ₈ : کمبود امکانات و زیرساختها جهت استفاده حداکثری از جاذبههای توریستی	خدمات (بازرگانی و توریسم)
۰/۳۲	۴	۴۸	W ₉ : سیلخیز بودن شهرستان	زیست محیطی
۰/۳۳	۴	۵۰	W ₁₀ : وجود گسل اصلی در شهر انزلی	
۰/۱۶	۲	۴۵	W ₁₁ : خطر پیشروی آب دریا	
۰/۳۲	۴	۴۸	W ₁₂ : کم شدن عمق تالاب به دلیل انتقال رسوبات بالادست ناشی از کاهش پوشش گیاهی آن مناطق	
۰/۰۸	۲	۲۵	W ₁₃ : رطوبت بالای هوا	
۳/۱		۵۹۹	جمع	

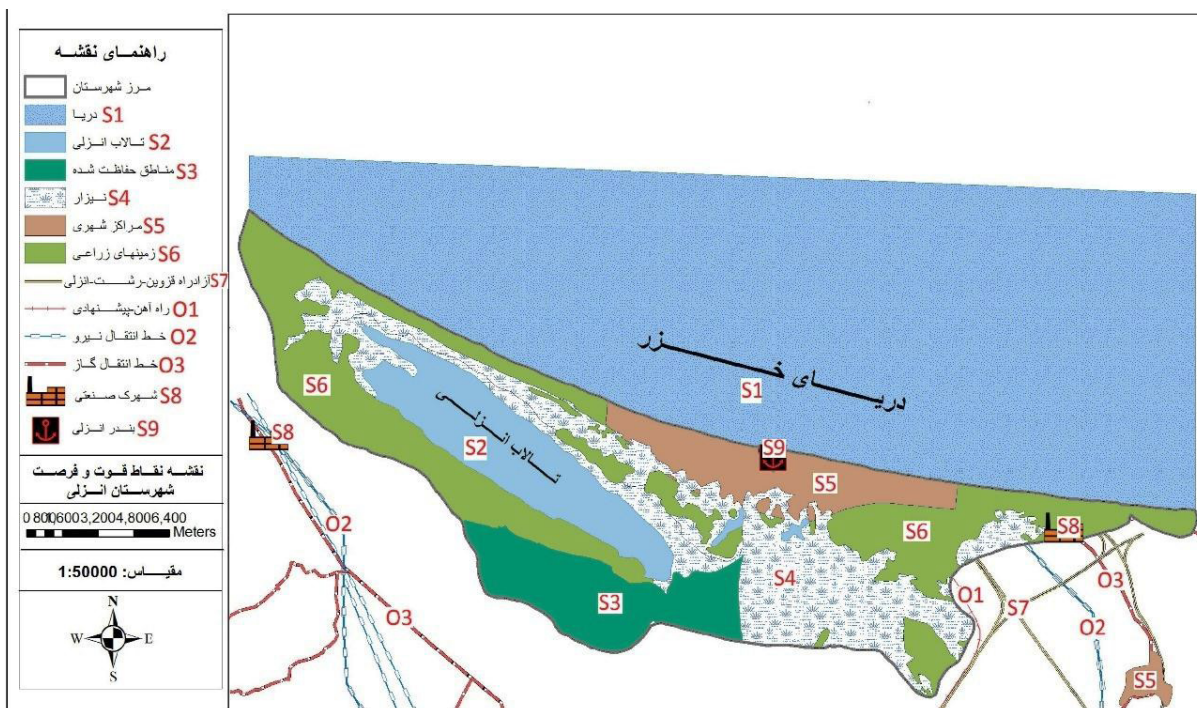
جدول (۵): نقاط فرصت (O) شهرستان انزلی

ضریب اولیه	رتبه	ضریب نهایی	
۵۰	۳	۰/۲۰	O ₁ : وجود منابع (محصولات کشاورزی و شیلات) جهت ایجاد صنایع تبدیلی
۴۲	۳	۰/۱۷	O ₂ : خط راه‌آهن در حال ساخت
۴۸	۴	۰/۲۶	O ₃ : وجود دو خط انتقال ۳۰ و ۴۰ اینچی گاز در منطقه
۴۸	۳	۰/۱۹	O ₄ : برخورداری از منابع آب‌های سطحی
۴۷	۴	۰/۲۵	O ₅ : وجود تالاب‌های متعدد جهت پرورش آبزیان
۴۹	۴	۰/۲۷	O ₆ : وجود بازارهای بین‌المللی در منطقه
۳۴	۳	۰/۱۴	O ₇ : نزدیکی به پایتخت کشور
۳۶	۳	۰/۱۴	O ₈ : امکان گسترش صنایع تبدیلی (بازار، نیروی کار، منابع آبی)
۵۰	۴	۰/۲۷	O ₉ : قرارگیری در کریدور بین‌المللی حمل‌ونقل شمال به جنوب "نوستراک"
۴۰	۲	۰/۱۱	O ₁₀ : نزدیکی به پایتخت کشور
۲۸	۳	۰/۱۲	O ₁₁ : وجود مراکز پرجمعیت جهت تشکیل بازار
۵۰	۴	۰/۲۷	O ₁₂ : فرصت‌های سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد
۴۹	۳	۰/۲۰	O ₁₃ : وجود راه‌های دسترسی به بازارهای مصرف کشورهای C.I.S.
۴۵	۴	۰/۲۴	O ₁₄ : آزادراه انزلی - آستارا (در حال ساخت)
۳۸	۲	۰/۱۰	O ₁₅ : بندر جدید کاسپین در منطقه آزاد که در حال ساخت است
۴۸	۴	۰/۲۶	O ₁₆ : امکان استفاده از منابع انرژی پاک مثل سد منجیل
۲۲	۳	۰/۰۹	O ₁₇ : تهیه طرح‌های حفاظت از محیط‌زیست در طرح جامع منطقه آزاد
۷۲۴		۳/۲۸	جمع

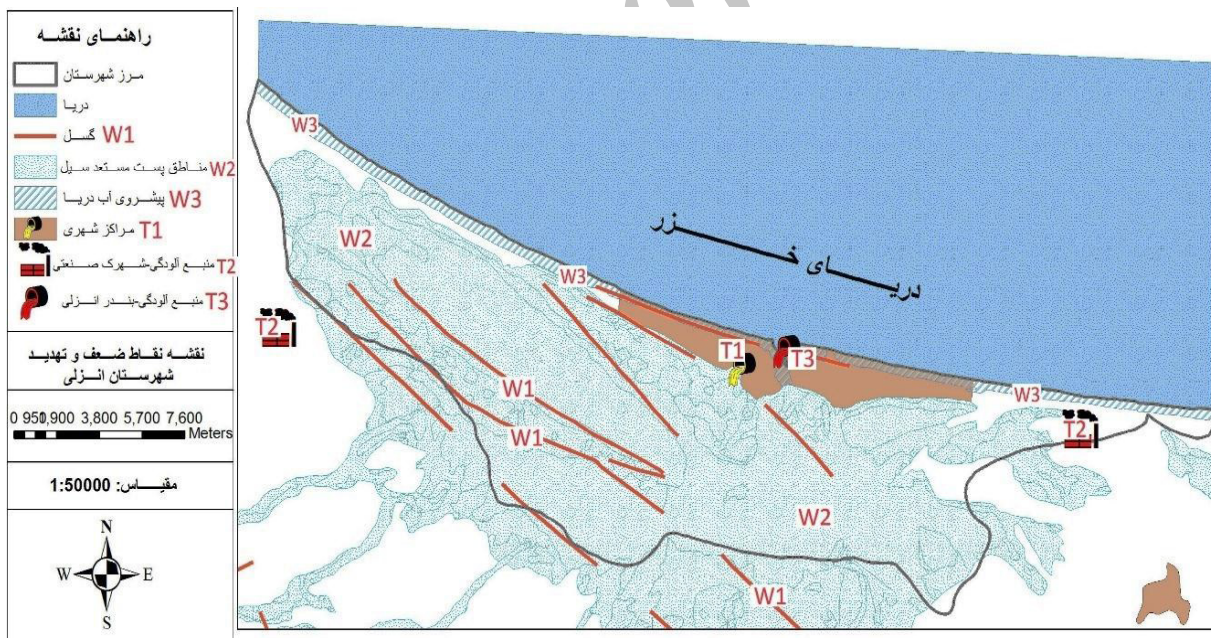
جدول (۶): نقاط تهدید (T) شهرستان انزلی

ضریب اولیه	رتبه	ضریب نهایی	
۳۳	۲	۰/۱۱	T ₁ : مهاجر فرست بودن شهرستان انزلی
۴۰	۲	۰/۱۴	T ₂ : بالا بودن سرعت فرسودگی امکانات به دلیل بالا بودن میزان رطوبت و بارندگی
۴۴	۳	۰/۲۳	T ₃ : وجود رودخانه‌های فراوان و امکان وقوع سیل
۵۰	۴	۰/۳۵	T ₄ : آلودگی روزافزون محیط‌زیست جانوران دریایی
۳۰	۲	۰/۱۰	T ₅ : مهاجرت روستاییان به خارج از منطقه
۳۹	۳	۰/۲۱	T ₆ : وجود مناطق مخاطره‌آمیز مانند بالا آمدن آب دریا که تهدیدکننده امکانات زیرساختی حمل‌ونقل است
۴۸	۴	۰/۳۴	T ₇ : آلودگی دریای خزر و سایر جاذبه‌های توریستی
۵۰	۴	۰/۳۵	T ₈ : دفع نامناسب مواد زائد مناطق مسکونی (داخل تالاب انزلی)
۴۲	۳	۰/۲۲	T ₉ : وجود دو شهرک صنعتی در نزدیکی تالاب انزلی
۴۵	۳	۰/۲۴	T ₁₀ : تردد کشتیها و آلودگی ناشی از آنها
۴۸	۴	۰/۳۴	T ₁₁ : انتقال مواد سمی کودهای کشاورزی توسط رودخانه‌ها از بالادست
۳۷	۳	۰/۱۹	T ₁₂ : آلودگیهای ناشی از گسترش توریسم در منطقه
۴۸	۴	۰/۳۴	T ₁₃ : وجود گونه‌های مضر مثل نی و گونه‌های بیگانه مثل گیاه آزولا
۵۵۷		۳/۱۶	جمع

در دو نقشه زیر موارد قوت، فرصت، ضعف و تهدید که ویژگی مکانی دارند، نشان داده شده‌اند.

نقشه (۲): موارد قوت و فرصت شهرستان انزلی

نقشه (۳): موارد ضعف و تهدید شهرستان انزلی

۳-۲- تعیین راهبردها:

پس از تعیین عوامل تکنیک SWOT، با توجه به رویکرد این تکنیک به تعیین راهبردهای مؤثر در راستای اهداف و رویکردهای ICZM در شهرستان انزلی می‌پردازیم. همان‌طور که از جداول فوق مشخص می‌شود، در شهرستان انزلی با پتانسیل‌های توسعه فراوان مواجه هستیم. از طرفی خصوصیات زیست‌محیطی این منطقه در وضعیت حساسی قرار

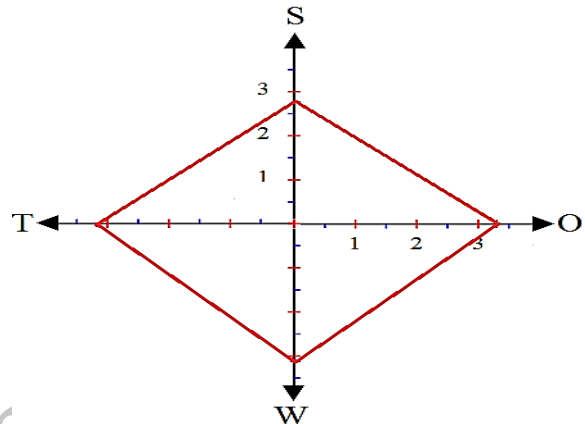
دارد و بالطبع با توجه به اینکه دو مفهوم توسعه و حفاظت از محیط‌زیست تا حد بسیاری ناهمگون هستند، لذا دستیابی به این دو هدف به صورت توأمان در شهرستان انزلی از پیچیدگی خاصی برخوردار خواهد بود. در تحلیل SWOT، پس از تعیین نقاط قوت (S)، ضعف (W)، تهدید (t) و فرصت (O) و تعیین اولویت آنها طبق جداول فوق، به تدوین استراتژی‌ها در چهار بخش می‌پردازیم (جدول ۷):

جدول (۷): استراتژی‌های مدون در راستای اهداف ICZM

<p>در این نوع راهبرد، در پی استفاده از فرصت‌ها با توجه به نقاط قوت هستیم.</p> <ul style="list-style-type: none"> - تأکید بر تقویت صنایع تبدیلی محصولات بومی منطقه - امکان صدور هرچه بیشتر محصولات تولیدی به بازار پایتخت در صورت ساخت راه‌آهن - بهره‌گیری از امکانات بندری جهت صدور کالاهای تولیدی منطقه به بازارهای بین‌المللی - استفاده از موقعیت قرارگیری شهرستان انزلی در کریدور بین‌المللی جهت معرفی و صدور محصولات تولیدی منطقه (صنعتی، کشاورزی و شیلات) به بازارهای فرامحیطه‌ای - استفاده از امکانات حمل‌ونقلی متنوع (دریایی، هوایی، ریلی و جاده‌ای) برای جذب گردشگر داخلی و خارجی - برنامه‌ریزی جهت جذب گردشگر با توجه به وجود جاذبه‌های توریستی بسیار در منطقه 	<p>راهبردهای تهاجمی (حداکثر - حداقل) SO یا</p>
<p>در این حالت باید راهبردی تعیین کنیم که با استفاده از نقاط قوت، از تهدیدهای پیش رو جلوگیری کند.</p> <ul style="list-style-type: none"> - استفاده از پتانسیل توسعه اقتصادی فراوان منطقه و هدایت منافع ناشی از آن به سمت ارتقاء وضعیت اقتصادی مردم انزلی جهت حفظ نیروی کار - برنامه‌ریزی برای استفاده از محیط‌زیست طبیعی انزلی برای جذب توریست در راستای معرفی و حفظ آن از آلودگی و تخریب - حمایت ویژه از صنایع سبز جهت جلوگیری از لطمه‌های ناشی از فعالیت صنایع در مجاورت مناطق حساس زیست‌محیطی - ایجاد و بهره‌برداری از تأسیسات مدرن تصفیه فاضلاب خانگی برای جلوگیری از نفوذ مواد زائد به تالاب انزلی - استفاده از ارتباط شهرستان انزلی با کشورهای اروپایی برای واردات علوم نوین حفاظت از محیط‌زیست - تخصیص مالیات ویژه برای صنایع، امور گردشگری و بازرگانی و مصرف آن جهت حفظ محیط‌زیست حساس منطقه 	<p>راهبردهای محافظه‌کارانه (حداقل - حداکثر) ST یا</p>
<p>با تعیین این نوع راهبردها، در پی بهره‌جستن از فرصت‌ها جهت کاهش و یا از بین بردن نقاط ضعف هستیم.</p> <ul style="list-style-type: none"> - استفاده از نیروی برق سد منجیل در راستای کاهش آلودگی محیط‌زیست - ایجاد صنایع تبدیلی مدرن که باعث آلودگی کمتر محیط‌زیست شوند - امکان استقرار صنایع در مکانی مناسب‌تر در صورت ساخت راه‌آهن - امکان استفاده از خطوط انتقال گاز به‌عنوان منبع انرژی صنایع که نسبت به حامل‌های دیگر انرژی همچون نفت و ... منجر به آلودگی کمتری شود - استفاده از بازارهای مناطق اطراف جهت صدور کالاهای تولیدی منطقه - استفاده از مزایای منطقه‌ای آزاد جهت جذب سرمایه از مناطق اطراف 	<p>راهبردهای رقابتی (حداکثر - حداقل) یا WO</p>
<p>هدف از تعیین این نوع راهبرد، کاهش نقاط ضعف و دوری از هرگونه تهدید می‌باشد</p> <ul style="list-style-type: none"> - ضمن تقویت روحیه مشارکت مردم، حمایت و هدایت مردم و تشکل‌های مردمی برای حفظ محیط‌زیست - آگاه‌سازی جوانان منطقه نسبت به فرصت‌های کار و ایجاد امکانات آموزشی مرتبط برای آنها - ضمن خروج سرمایه و نیروی کار از منطقه، تسهیلات لازم جهت ایجاد و توسعه امکانات گردشگری در منطقه فراهم شود - آگاه‌سازی مسئولین در رابطه با تصویب طرح‌های توسعه‌ای که موارد مهم مطرح در شهرستان انزلی (استفاده از فرصت‌های توسعه و حفظ محیط‌زیست به‌صورت توأمان) - ارتقاء ناوگان حمل‌ونقل از طریق ایجاد محدودیت برای تردد شناورهای فرسوده - حمایت از تحقیقات دانشگاهی در راستای مبارزه با آلودگی‌ها و آفات به‌ویژه گیاه آزولا - تلاش در جهت ارتقاء فرهنگ مردم در ارتباط با حفاظت از محیط‌زیست - حمایت از صیادان جهت بروز کردن ناوگان و ابزار صیادی باهدف افزایش بهره‌وری و تمایل صیادان به حفظ شغل خود 	<p>راهبردهای تدافعی (حداقل - حداقل) یا WT</p>

۳-۳- بررسی وضعیت راهبردها:

برای تعیین وضعیت کلی راهبردهای منطقه از ضریب نهایی هر بخش SWOT استفاده می‌کنیم. هر بخش ضریبی دارد که از مجموع ضرایب نهایی هر عامل به دست آمده است که در بالا ذکر شده است. این محور شبیه دستگاه مختصات می‌باشد. ضریب هر بخش را در محور مربوطه پیدا و به هم دیگر وصل می‌کنیم. شکلی پدید می‌آید که به هر طرف کشیده‌تر و متمایل‌تر بود، نشان‌دهنده وضعیت راهبردهای آن منطقه است. امتیاز نهایی نقاط قوت ۲/۷۸، ضعف ۳/۱، تهدید ۳/۲۸ و نقاط تهدید ۳/۱۶ می‌باشد.

نمودار (۱): ارزیابی موقعیت استراتژی

این نمودار بیان می‌کند که راهبردهای برقراری مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در شهرستان انزلی به راهبردهای رقابتی و تهاجمی نزدیک می‌باشد.

۴- نتیجه گیری

شهرستان انزلی با توجه به پتانسیل‌های فراوان و همچنین امکانات بالفعل خود نسبت به سایر شهرستان‌های استان گیلان با سرعت بیشتری در مسیر توسعه در حال حرکت است. از طرفی خصوصیات زیست‌محیطی این شهرستان شرایط نگران‌کننده‌ای را به وجود آورده است. چراکه برنامه‌ریزی برای توسعه یک منطقه با استفاده از منابع و پتانسیل‌های آن منطقه همراه خواهد بود و این موضوع معمولاً با قوانین مربوط به حفاظت از مناطق حساس زیست‌محیطی در یک راستا قرار نمی‌گیرد. لذا تهیه و تدوین راهبردهایی برای اینکه هم مسیر توسعه را مشخص کند و هم بتواند در راستای حفاظت از محیط‌زیست حرکت کند در طرح مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی و رویکردهای توسعه‌ای و حفاظتی اهمیت بسیار می‌یابد. همان‌طور که گفته شد شهرستان انزلی منطقه‌ای کاملاً ساحلی است. راهبردهای تهاجمی و رقابتی که در جدول (۷) ارائه شده غالباً در راستای توسعه این شهرستان بیان شده‌اند؛ اما با توجه به حساسیت‌های زیست‌محیطی منطقه، لازم است تا به طریقی روند توسعه به سمت حفظ محیط‌زیست و اکوسیستم انزلی هدایت شود. بیشتر راهبردهای تهاجمی موارد توسعه شهرستان با استفاده از ظرفیت‌های بومی را مطرح می‌کنند. با ادامه این رویکرد، شاهد ارتقای سطح زندگی بومیان خواهیم بود که منجر به برقراری تعادل اقتصادی شده و نهایتاً می‌توان انتظار تخریب کمتر محیط‌زیست را داشت.

فرصت‌های بسیاری در شهرستان انزلی در چهار بخش وجود دارند که در جدول (۵) بیان شده است که می‌توان در غالب راهبردهای رقابتی جهت کاهش و غلبه بر نقاط ضعف مورد استفاده قرار گیرند. به‌عنوان نمونه بهره‌گیری از موقعیت ارتباطی منطقه و استفاده از امکانات و دانش نوین جهت استقرار صناعی که با شرایط محیطی منطقه سازگاری داشته باشند. راهبردهای محافظه‌کارانه و تدافعی اگرچه طبق امتیازبندی در اولویت قرار ندارند اما این دلیلی بر بی‌اهمیتی آنها نیست. چه‌بسا راهبردهای این دو گروه تأثیرات بسیاری بر پیشبرد اهداف ICZM خواهند داشت. پرواضح است که باید با اتخاذ تدابیر و قوانین سخت‌گیرانه به حمایت از تالاب انزلی پرداخت و این جزء راهبردهای محافظه‌کارانه قرار می‌گیرد. از طرفی وضع این قوانین بدون حمایت مردم تأثیرات مطلوب و ماندگاری نخواهد داشت لذا باید یک اراده جمعی را برای رعایت مقررات ایجاد کرد که این موضوع جزء راهبردهای تدافعی است.

در این پژوهش صرفاً به مطالعه شهرستان انزلی و تعیین استراتژی‌های کلی جهت برقراری مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی در این منطقه پرداخته شد. پیچیدگی این موضوع بیانگر گستردگی عرصه مطالعات بیشتر در سطوح مختلف است، به خصوص مطالعه و پژوهش در راستای ارائه روش‌هایی برای اجرای صحیح طرح ICZM، مطالعه بر روی عوامل مؤثر به‌صورت بخشی (اقتصادی، فرهنگی و ...) جهت هدایت این طرح و همچنین پژوهش بر روی مناطق مختلف ساحلی با ویژگی‌های خاص تا بتوان برای این مناطق تدابیر ویژه مدیریتی اندیشید.

منابع

- شامی، محمدرضا (۱۳۹۲). ارزیابی نقش و اثر مناطق آزاد بر مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی نمونه مورد مطالعه: منطقه آزاد انزلی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران
- افسانه حاجی سید حسن، کشاورز شگری عبدالکریم، حسین پور حبیب (۱۳۹۱)، بررسی پیامدهای زیست محیطی- اقتصادی- اجتماعی توسعه گردشگری ساحلی مطالعه موردی: سواحل تنکابن، اولین کنفرانس ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار
- سالنامه آماری استان گیلان (۱۳۹۰)، سازمان آمار ایران
- مهندسین مشاور شهریگ (آذرماه ۱۳۸۹)، فرصت‌های سرمایه‌گذاری منطقه آزاد انزلی
- طرح ناحیه‌ای گیلان مرکز (۱۳۸۹)، مهندسین مشاور ایران آمایش
- ضرغام حمید، حاجی محمدامینی صمد، (۱۳۸۹)، امکان‌سنجی خوشه گردشگری در شهرستان بندر انزلی
- پاداش امین، نبوی سید محمدباقر، دهنزاد بهروز، جوزی سید علی، مرادی نبی اله (۱۳۸۹)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه حفاظت محیط‌زیست در مناطق حفاظت‌شده دریایی (مطالعه موردی منطقه حفاظت‌شده مند- استان بوشهر)، پژوهش‌های محیط‌زیست، سال ۱، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۸۹، از صفحه ۵۳ تا ۶۶
- مهندسین مشاور مآب (۱۳۸۸)، طرح جامع مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور (گزارش برآیند مطالعات)
- سالنامه آماری شیلات ایران (۷۹-۱۳۸۸)، سازمان شیلات ایران
- فصلنامه مهندس مشاور، (۱۳۸۷)، شماره ۳۹
- ناصر هراتی سید امیر، وفایی فریدون، عبدالله زاده رضا (۱۳۸۷)، بکارگیری آنالیز SWOT در مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی (نمونه موردی سه استان شمالی کشور)، علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، دوره دوازدهم، شماره چهار، زمستان ۸۹
- پاک، علی (۱۳۸۵)، چالش‌های برقراری نظام مدیریت یکپارچه در مناطق ساحلی کشور (ICZM) نگاهی بر تجربیات جهانی و مشکلات ایران، هفتمین همایش بین‌المللی سواحل، بنادر و سازه‌های دریایی

- Training in Integrated Coastal Management: Lessons from the International Arena
20. Regional Technical Assessment for Coastal and Marine Resources Management and Poverty Reduction in South Asia, world Bank Center for Earth Science Studies, (2002). Thiruvananthapuram, India
21. European Commission, (1999). Towards a European Integrated Coastal Zone Management Strategy : General Principles and Policy Options, Luxembourg
22. Sorenson, J.C. and S.T. McCreary, (1990). Institutional Arrangements for Managing Coastal Environments, Coastal Management Publication No. 1 [Rev.], NPS/US AID Series, National Park Service, Office of International Affairs, Washington, D.C. 194 pp.
23. www.oecd.org
۱۳. حکمت‌نیا، حسن و میر نجف موسوی (۱۳۸۵)، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین یزد
۱۴. چوبینه، مهدی (۱۳۸۳)، رابطه‌ی انسان و ساحل، زمین‌شناسی زیست‌محیطی
۱۵. زیاری، کرامت اله (۱۳۸۳)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد
۱۶. کرمی خانیکی علی (بهار ۱۳۸۳)، سواحل ایران، تهران، وزارت جهاد کشاورزی - سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی - پژوهشکده حفاظت و آبخیزداری - چاپ اول
17. Thiaw, Ibrahim (2011). How to plan and implement ICZM, UNEP, Climate of Coastal Cooperation
18. SEACAM Secretariat for Eastern African Coastal Area Management, SEACAM Trains East African Environmental Officer, (2003). ICM News, Maputo, Mozambique, University of Delaware
19. Cicin-Sain Biliana, W.Knecht Robert, Vallega Adalberto, and Harakunara Ampai, (2002). Education And

Archive of SID